

Г. В. Дученко,
аспірант кафедри державного управління і менеджменту,
Національна академія державного управління при Президентові України

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОПОДАТКУВАННЯМ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ

У статті крізь призму проблеми соціальної справедливості в сучасному українському суспільстві розглянута можливість вдосконалення управління оподаткуванням нерухомості з залученням інструментів прибуткового оподаткування розвинених країн.

In the article the main features of the contemporary Ukrainian society have been analyzed. Some new way of improving real estate taxation in Ukraine, including international physical persons profitable taxation experience, has been proposed.

Ключові слова: податок на нерухомість, прибутковий податок, державне управління, соціальна справедливість.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Головною рисою сучасного розвитку розвинених країн є соціалізація їх економічних систем. Цей напрям розвитку за аналогією з провідними країнами світу обрала для себе і Україна у розбудові своєї державності. Одним із дієвих інструментів у реалізації цього завдання відводиться податковій політиці.

Хоча головна увага при аналізі впливу податків традиційно приділяється економічній їх складовій, однак в реальному житті відокремити економічні аспекти оподаткування від соціально-політичних неможливо. Тому саме податкова політика як соціальний інститут виступає одним із основних інструментів соціальної політики держави. Податок, на думку З. Варналія та інших, є одним із основних засобів політичного управління й економічного регулювання соціальних процесів у сучасному суспільстві.

Саме під цим кутом зору необхідно розглядати податок на нерухомість, який буде справлятися вже з осені 2012 р. згідно прийнятого Податкового кодексу України.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам теорії соціальної держави та ролі в ній податків присвячені наукові праці Дж. Роулза, Ф. Хайека, П. Хейне, Л. фон Штайна, Г. Ріттера, К. Еспін-Андерсена, Н. Гінзбурга, Дж. Кейнса, А. Мюллера-Армака, В. Деттлінга та дослідження російських вчених А. Ельянова, Е. Баталова, П. Рабіновича, Т. Тілтона, О. Скрипнюка та ін. Цьому питанню приділено значну увагу і українськими фахівцями, а саме: В. Вишневським, В. Загорським, В. Зайцем, В. Кравченко, І. Луїною, В. Мельником, В. Рибакком, А. Соколовською, Л. Тарангул та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Необхідність задекларованого ще у 1998 р. податку на нерухомість вже не викликала жодних сумнівів, проте сам податок, з точки зору оптимізації існуючої системи оподаткування, сприймається неординарно.

Вибір прийнятного варіанта оптимізації податкової системи, як відомо, визначається одночасною відповідністю двом фундаментальним принципам оподаткування — економічної ефективності та соціальної справедливості. Врахування саме феномена соціальної природи податків створює можливість використання податкових важелів для регулюванні соціальних процесів, оскільки "в ринкових умовах податкова система стає, по суті, єдиним гнучким засобом державного впливу на економічну активність громадян, рівень їх доходів, стан соціальної безпеки, соціальну мобільність, розвиток соціальної інфраструктури тощо, тобто явища і процеси, що значною мірою визначають умови та рівень людського розвитку", — на думку авторів "Податкової політики України: стан, проблеми та перспективи".

Таким чином, соціальна справедливість має бути обов'язково врахованою під час запровадження будь-якого податку для регулювання соціальних відносин і з метою забезпечення соціальної злагоди і стабільності в суспільстві. Загальноприйнятні принципи справедливості ґрунтуються на ідеях формальної рівності і формальної демократії, якогось іншого загального, формально рівного для всіх регулятивного принципу, крім правового, справедливість не має. Таким чином, права норма (і право в цілому) має абстрактно узагальнений (рівний для усіх) характер — характер абстрактно загальної формальної рівності, чим і пояснюється його справедливість. При цьому історичний розвиток права свідчить про те, що формування вільної, незалежної,

як і у розвинених країнах: 5% громадян за рахунок своїх "надприбутків" зможуть забезпечити таку ж суму надходжень до бюджету, як і решта 95%. При цьому після сплати податку дохід особи, що входить до складу меншості, майже в декілька разів перевищить дохід представника більшості, а це означатиме і установлення соціальної справедливості, і поповнення бюджету. Але сподівання уряду не виправдалися. Треба зазначити, що і перехід і на пропорційну систему оподаткування доходу фізичних осіб теж не дав очікуваних позитивних результатів. Більш того, це негативно вплинуло не тільки на розмір доходів бюджету та рівень інфляції, а й призвело до ліквідації важелів як ефективного регулювання, так і вмонтованих автоматичних стабілізаторів.

Пояснюється це наступним: український податок з доходів фізичних осіб зберіг ідеологію і форму, властиву ще адміністративно-командній системі — він, головним чином, залишився податком із заробітної плати, на відміну від країн Заходу, де він в тій, чи іншій формі несе в собі не тільки інформацію про джерела доходів, а й про соціальний статус самого платника. Причини цього — в вибоках розвитку оподаткування доходів індивідів у Європі, яке розвинулось у зв'язку з прогресом капіталістичних форм ведення господарства. Зростання індивідуальних доходів різних видів у одних руках як результат одночасного володіння різними видами майна (промисловими підприємствами, цінними паперами, нерухомістю і т.д.) і обумовило запровадження цього податку.

Саме тому в основу німецького закону про податок на доходи 1920 р. була покладена теорія сукупного доходу, розроблена німецьким вченим Г. фон Шанцем у 1896 р. Згідно цієї ідеї відповідність доходу, як об'єкта оподаткування, принципу платоспроможності забезпечується завдяки включенню до його складу всіх вхідних потоків і вилученню з нього всіх вихідних потоків з урахуванням витрат, пов'язаних із одержанням доходу. Природно, що з часом така база оподаткування зазнала значних змін, однак як у Німеччині, так і в інших розвинених країнах податок з доходів фізичних осіб на сьогодні є не лише податком із заробітної плати, а податком з різних джерел доходів. Тому важливо дослідити, які саме елементи прибуткового податку в розвинених країнах і з'ясувати особливості методики його розрахунку та принципи, що покладені в основу створення механізму визначення частини індивідуального доходу, яка підлягає сплаті.

Так, у сучасній Німеччині прибутковий податок включає два види податку: податок на заробітну плату і податок з капіталу. Особистим прибутковим податком обкладається заробітна плата осіб, що працюють за наймом, гонорари, доходи на капітал, проценти за банківськими вкладами, оренда, здача житлових приміщень, індивідуальна трудова діяльність. При визначенні податку на заробітну плату застосовуються спеціальні інструменти: "податкові класи", "податкові карти", "податкові таблиці". Шість класів групують всіх громадян в залежності від сімейного стану, кількості працюючих у сім'ї, спільного чи окремого ведення обліку отримуваних доходів, наявності дітей. На основі класів формуються податкові таблиці, а на їх базі — податкові карти.

Прикладом оптимального співвідношення економічної ефективності та соціальної справедливості є прибуткове оподаткування громадян США. Воно базується на наступних основних принципах.

По-перше, принцип платоспроможності, який забезпечується завдяки включенню всіх вхідних потоків, що підвищують рівень потенційного споживання індивідів, і вилученню всіх вихідних потоків, які зменшують рівень потенційного споживання, а також витрат, пов'язаних із одержанням доходу.

По-друге, принцип прогресивності, причому поріг доходу для застосування максимальної ставки для всіх категорій платників єдиний, а для мінімальної ставки — різний.

По-третє, основною одиницею оподаткування у США є родина, а не окремих індивід, тому платники поділяються на 4 категорії:

- самітні фізичні особи;
- подружні пари, які сплачують податок самостійно;
- члени сімей, що сплачують податок самостійно;
- глави домогосподарств.

Визначення податкової бази здійснюється у чотирьох етапах, з поетапним переходом від валового доходу, до скоригованого валового доходу і до оподаткованого доходу з покроковим зменшенням на стандартні вирахування і на персональні звільнення. Сюди відносяться знижки на утримання дітей, великі медичні витрати і втрати внаслідок нещасних випадків, проценти по закладних, податки штатів і місцеві податки, благодійні внески тощо. При цьому для високодохідної групи населення персональні звільнення не застосовуються.

В Австрії чинним законодавством передбачено сім категорій оподаткованого доходу, який залежить від виду та сфери діяльності. Податок сплачується щоквартально авансовим способом, Остаточний розрахунок здійснюється при заповненні податкової декларації в кінці року.

В Іспанії та Швеції оподаткуванню підлягають усі доходи, тобто заробітна плата, пенсії, допомога по безробіттю, доходи від капіталу, від підприємницької діяльності тощо. Не входить лише соціальна допомога.

У Франції оподаткування доходів фізичних осіб прив'язане до класифікації їх за родинним станом: самотні платники без дітей, подружжя без дітей, подружжя з однією дитиною, з двома дітьми тощо. Класи позначені системою коефіцієнтів. Податок стягується за б-розрядною прогресивною шкалою на основі визначених коефіцієнтів.

У Великобританії застосовуються різні ставки оподаткування в залежності від джерела походження (шедулярна форма стягування податку), що передбачає розмежування доходу на частини в залежності від джерела його походження. Таких шедул шість і кожна має особливий механізм оподаткування.

Аналіз навіть такого неповного огляду дає можливість простежити чітку тенденцію, а саме: у розвинених країнах формування системи оподаткування доходу фізичних осіб характеризується інтегрованістю підходу до платників і їх доходів, які, у свою чергу, диференціюються за різними параметрами.

